

Knud Holmboe

ØRKENEN
BRÆNDER

*Blandt Saharas og
Libyens beduiner*

Med efterskrift af Mogens Pelt

FORLAGET VANDKUNSTEN

Indhold

Indledning	7
Trolddom og religion	9
Hulebeboerne i Saharas bjerge	54
Roms ørne over Tripoli	94
Forsvundet i Den libyske Ørken	120
Kufra, Saharas hemmelighed	211
Et folk der går til grunde	230
Efterskrift	321

Kort over Marokko, Algier og Tunis 10

Kort over Tripolitanien og Kyrenaika 96

Indledning

I begyndelsen af året 1931 indtog italienerne ved hjælp af de abyssinske tropper, de havde ført til Kyrenaika, oasen Kufra i den sydlige del af den libyske ørken. En lille håndfuld arabere, der gennem en snes år havde kæmpet tappert mod de italienske koloniseringsforsøg, bukkede under for den regn af maskingeværkugler, som en civiliseret nation er i stand til at benytte som et effektivt overtalelsesmiddel.

Europa hører intet om dette ud over et enkelt telegram fra Rom, der kort og godt meddeler: »Det lykkedes vore tropper at besætte Kufra.« Europa ved ikke meget om, hvad der foregår i Nordafrika og især i den italienske koloni Kyrenaika, hvor en nation forsvarer sig på 19. år mod en fortvivlende stor overmagt.

Og hvordan skulle Europa vide det? Meget få europæere, der besøger Orienten, taler folkets sprog; de telegrammer, der bliver sendt ud fra Benghazi eller Derna, stammer alle fra italienske kilder og fortæller kun om, når en europæer er blevet overfaldet af »oprørere« i det indre. Men hvorfor finder disse overfald sted? Hvorfor er denne godmodige, arabiske befolkning, hvis religion prædiker nøjsomhed og tålsomhed, blevet til »oprørere?«

Det er det, denne bog vil fortælle lidt om.

Bogens brændpunkt er rent tilfældigt kommet til at ligge i Kyrenaika. Det er det land, der for øjeblikket har den store in-

teresse. Det er her, fascisterne har indført tusinder af »kristne« abyssiniere fra Eritrea; de får syet kors på brystet, bliver forsynet med maskingeværer, og så er de fortræffelige repræsentanter for den hvide races civilisation, der trænger sejrrigt frem. Bogen er et angreb på den forløjede frase, der gang på gang gentages i Europa: »Vi europæere er kaldede til at lære barbarerne kultur og have deres lande som protektorater.«

Knud Holmboe

Trolldom og religion

Det var i hotel Continentals forhal i Ceuta. Han sad omtrent lige over for mig i en kurvestol og læste i »Times«. Han var lidt gråsprængt i tindingerne, og medens han læste, vippede hans ene fod op og ned og tilkendegav, at hans opmærksomhed ikke var så fæstnet ved bladet, som den måske burde være.

Han gabede, men da han åbenbart var englænder i det fremmede, gad han ikke skjule det med hånden; så lagde han bladet på bordet, tog brillerne af og stirrede med sine rødrandede øjne lige ud i luften.

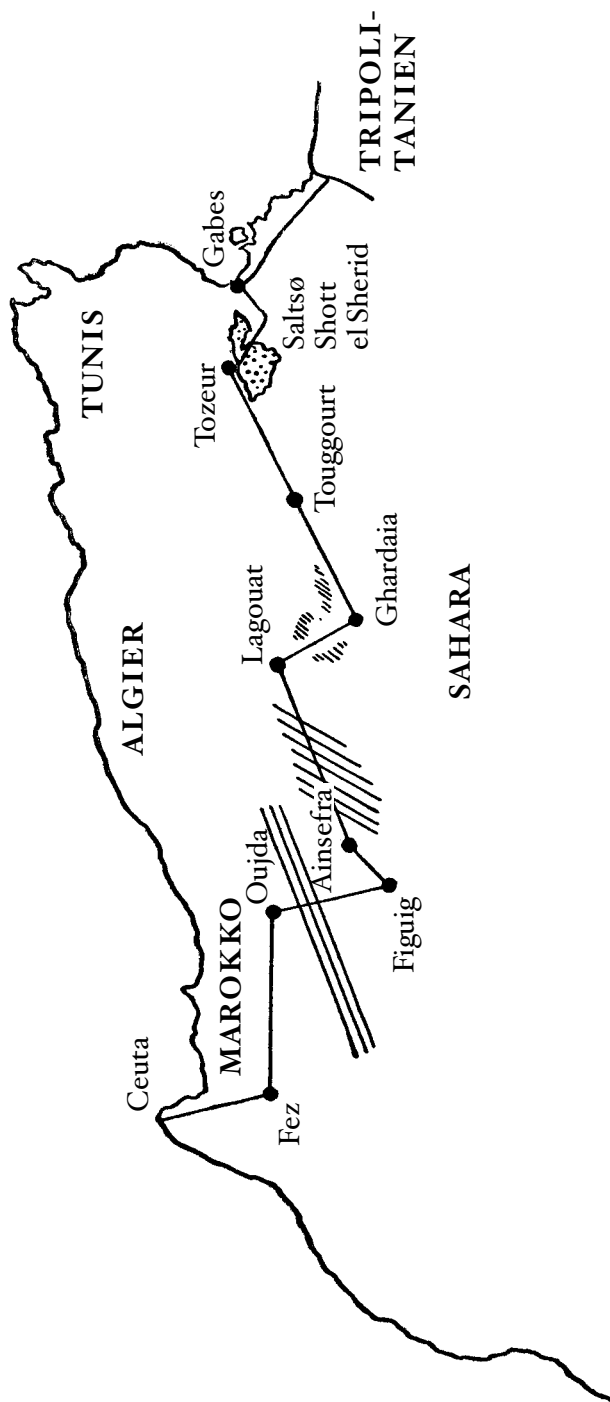
Så først fik han øje på mig og sagde drævende: »It is very hot today.«

Nu må det tilføjes til forklaring af dette psykologisk uengelske træk, at jeg havde talt med ham dagen i forvejen, og at vi var de to eneste gæster på »Continental«.

»Har De fået bestilt noget i dag?« spurgte jeg.

»Tjah,« han trak på skuldrene og smed irriteret sin halvrogede cigaretstump på gulvet. »Hvad vil det sige at få bestilt noget her? Hvis De mener, om jeg har fået set noget, så kan jeg fortælle Dem, at jeg har kørt rundt med guvernøren hele formiddagen. Vi så den nye havnemole, planteforsøgsanstalten, den store kemikaliefabrik og den nye regeringsbygning. Det er såmænd rigtigt nydeligt alt sammen. Og hvordan går det med dem?«

Jeg trak på skuldrene. »Jeg er ikke længere i dag end i går. Hele formiddagen har jeg løbet fra Herodes til Pilatus for at få

Kort over den første del af turen gennem de to franske protektorater Marokko (besat 1907) og Tunis og den franske koloni Algier (besat 1830). I Atlasbjergene vest for Figuig omkring Tafiletaldalen fører franske tropper af fremmedlegionen stadig kampe mod befolkningen.

tilladelse til at køre gennem Spanien til Barcelona. Men stadig er det det samme. Jeg må vente.«

Han sukkede og rystede på hovedet: »Ja, jeg kender det. Hvad andet kan jeg skrive herved fra end om den storartede spanske kolonisation i Marokko. Jeg har absolut intet set ud over tal, statistikker og bygninger af jernbeton, alt det jeg akkurat lige så godt kan se i Europa. Jo, forresten så har jeg set nogle snavsede arabere løbe omkring på gaden her i Ceuta.« Han smilede. »Og jeg skal skrive en række 'orientalske billeder'.« Lidt irriteret tilføjede han: »Men hvorfor vil De absolut med Deres bil til Barcelona?«

»Det har hele tiden været min bestemmelse,« svarede jeg. »Fra Barcelona lader jeg mig indskibe til Ægypten eller Syrien. Og derfra vil jeg køre ind i Arabien.«

Nogle sekunder svarede han ikke. Han tog sit cigaretetui op ad lommen, bød mig en cigaret og tændte selv en. Så pustede han røgen ud i en stor sky.

»Ærlig talt,« han slog hånden i bordet, »hvorfor i alverdens riger og lande kører De ikke gennem Afrika til Ægypten?«

»Det er umuligt.«

»Hvorfor umuligt?«

»Man kan ikke komme gennem Den libyske Ørken. Der er krig i Tripolitanien og Kyrenaika.«

»De skulle prøve det. De taler jo arabisk og er trådt over til islam. Skriv os en bog om Nordafrika set med arabiske øjne.«

Jeg tøvede lidt. »Men vi talte jo om alt det i går. De ved, at jeg i fuld oprigtighed er trådt over til islam. Jeg synes Arabien, Mekka og Medina kommer først.«

Han rystede langsomt på hovedet: »Nej, det er Nordafrika, der er interessant. Jeg mener ikke, at det kan have interesse at

vide, hvordan civilisationen skrider frem. Well, hvad udretter civilisationen her? Det ser de alle sammen. Men se islam, som den er i Nordafrika, og skriv om det.«

»Her er islam i forfald.«

»Ja, ja, det er den. Men det kan vare måneder, før De får lov til at køre gennem Spanien. Primo de Rivera kan jo vente revolution hver dag. Tag af sted med det samme; men tag af sted i arabiske klæder. Lev mellem folket og undgå europæere.«

»Det bliver meget, meget vanskeligt,« sagde jeg, »jeg bliver arresteret; jeg kommer aldrig igennem.«

»Men De får Afrika at se med de rigtige øjne og ikke med briller. Det skulle bare være mig, der talte arabisk.«

Han rejste sig; foldede omhyggeligt sin »Times« sammen og stak den i lommen; så gik han langsomt op ad trappen. »Bye-bye, tænk nu over, hvad jeg har sagt.« Portieren bukkede dybt, da han gik forbi.

Jeg slentrede ud på gaden. Klokkeren var omtrent to, og solen skinnede varmt selv nu i januar. Uden for hotellets messingbeslåede dør sad der fire arabiske skopudsere. Det var de eneste arabere, jeg kunne se, så langt øjet rakte. Ellers var gaden et hav af bløde filthatte, af travle forretningsmænd af alle nationaliteter og hudfarver, af barbenede, spanske avisunger, der skreg med deres falsetstemmer: »El Sol – El Sol – El Sol de Madrid.«

Jeg gik op ad gaden mod min garage. Uden for cafeerne sad unge, spanske officerer med blankpudsede støvler og gyldne epauletter. Svedige tjenere med pomadiseret hår løb frem og tilbage og serverede drinks, mens pengene raslede. Et hornorkester skrattede: »Valencia.«

Europa! Europa!

Da jeg kom ind i garagen, betalte jeg, satte mig op i min vogn og kørte til hotellet. Det kunne ikke nytte at vente længere. Bedre på lykke og fromme at følge englænderens råd, og måske fulgte jeg alligevel kun den stemme, der i mange dage havde hvisket i mig selv.

Til Tetuān – 80 kilometer.

Lyset drejedes rundt i svingdøren, rakte og strakte sig på fortovet og stod så stille.

»Quel numéro avez-vous monsieur?«

»47«

»Ici la clef.«

»No letters for me?«

»No sir, not yet.«

»Camarero« – »Ca-ma-re-ro.«

Et stort ur på væggen slog ti, og fra radioen i restaurantens ene hjørne skrattede det: »Aqui radio Madrid.«

Så begyndte musikken blødt og indsmigrende.

Ordensbehængte officerer gik med sporeklirrende skridt hen foran yndige damer, der havde gjort flittigt brug af læbestift og kul. Palmerne viftede, når parrene susede forbi.

Et skud knaldede!

En tjener med to lange folder på hver side af næsen skyndte sig at hælde den skummende champagne op i glassene.

Musikken vuggede, så forsvandt den. Den lille portier, der talte fire sprog, og som lige var ankommet fra Madrid, havde lukket døren fra hallen til restauranten.

»S'il vous plaît, monsieur.«

Elevatoren snurrede, og det sidste, jeg så af hall'en, var et skaldet hoved med svedperler på issen.

Jeg vågnede lige før solopgang. Tågen, der hele natten havde dækket Tetuān, var ved at hæve sig, og fra alle de firkan- tede minareter lød råbet, der kaldte til bøn:

»Allahu akhbar, allahu akhbar, ashadu la ilaha ilallah, ashadu ana Mohammedan rasul allah, heja alas salat, heja alal falal, allahu akhbar, la il aha ilallah.«

Værelset, jeg boede i, var som ethvert andet værelse på et moderne hotel fra Sydafrika til Nordkap uhyre elegant, varmt og koldt vand, tunge gardiner for vinduerne, bløde tæpper på gulvene.

Da råbet, der kaldte til bøn, var forstummet, og man hørte klapren af mange træsko og rullen af hjul, trængte en anden lyd ind til mig på værelset i det moderne hotel Alphonso XIII. Der blev sunget fra et af de arabiske huse.

Sangen lød melankolsk, den begyndte på de lave toner og steg umærkeligt for så atter lige så langsomt at synke. Jeg lyt- tede, det forekom mig, at sangen kom fra et af de arabiske huse, der strakte sig så langt øjet rakte uden for mit vindue, ordene var arabiske, det var dødssuraen Ya Sin, der blev sunget. Måske var det en fader, der sang over sit døde barn, eller en ung mand, der sang over sin faders bære, men der var blevet sunget hele natten, fra solen gik ned bag de sorte Riffbjerg og nu til den spredte den klamme januaråge.

Det ville blive min sidste dag som europæer, min sidste dag for lange tider i et elegant, civiliseret hotel og min første dag blandt det folk, som jeg så gerne ville lære at kende, og som man kun kan lære at forstå ved at leve blandt det i ordets oprinde- lige betydning.

Jeg tog min marokkanske burnus på, og i løbet af et øjeblik var jeg ukendelig. Hudfarven og de blå øjne havde nemlig ikke noget at sige, da befolkningen i det nordlige Marokko for en

meget stor del er høje og lyse, de har holdt sig ret fri for blan- ding med de arabere, der erobrede lavlandet mod syd, og menes at være rene efterkommere af de vandaler, der hærgede Spanien og Marokko kort før den arabiske invasion, og som muligvis var nære slægtninge af skandinaverne.

Den lille portier havde travlt. Da jeg kom hen til kassen og bad om at få min regning, fordi jeg gerne ville køre så hurtigt som muligt, så han et øjeblik forbavset på mig, før han kendte mig. Men senior dog. Hvorfor vil De gå i arabisk dragt?»

»Fordi jeg skal ind gennem landet.«

»De vil sikkert få mange vanskeligheder.«

I det samme kom to spanske officerer. Jeg havde talt med dem dagen i forvejen, da havde de været meget elskværdige. Nu kendte de mig ikke. Jeg optog den plads ved kassen, som de åbenbart ville have. De fejede mig til side med en håndbe- vægelse. Jeg forstod, at jeg var blevet deklasseret, jeg var nu »un moro« og kunne behandles efter forgodtbefindende. De pressede, lange benklæder og det ensformige jakkesæt er i visse dele af verden blevet et pas for, at man har den civilisa- tion, som vi europæere mener er kultur. På én gang forstod jeg den lille historie om Abd el Kerim, riffføreren, der engang fik en lussing af en spansk officer i Melilla, fordi han ikke hurtigt nok veg til side. Han flygtede op i bjergene rasende over kræn- kelsen og rejste en opstand, der var ved at feje den spanske armé i havet, og som først blev standset, da Frankrig kom Spanien til hjælp og sendte en af de dygtigste marskaller fra verdenskrigen til Marokko.

Jeg gik til garagen for at hente bilen. Den var i orden, klar til at jeg kunne starte med det samme, om det skulle være. Chevrolet-vognen var ikke ny, det var en firecylindret vogn af model 1928. Den var åben og adskilte sig kun fra den alminde-

lige model ved, at benzintanken var gjort så stor, at jeg kunne køre over 600 kilometer uden ekstra påfyldning.

Da jeg kom tilbage til hotellet, sagde portieren til mig, at der var en araber, der havde været her, og som gerne ville tale med mig. Jeg skulle netop til at gå op på mit værelse for at pakke mine sager sammen, da portieren standsede mig: »Señor, señor, her er han.« Jeg vendte mig om. En ung marokkaner stod ved kassen. Han kom hen til mig.

»Ya Sidi, vil du køre gennem Algier til Tunis?«

»Ja, men hvor ved du det fra?«

»Man har sagt det til mig ude i byen. Må jeg komme med?«

»På hvilken måde vil du med?«

»Jeg har ingen penge, men jeg kunne hjælpe dig med bilen. Jeg vil gerne til Tunis.«

»Hvad hedder du?«

»Abdeslam.«

»Hvor gammel er du?«

»Jeg tror nitten år, men jeg ved det ikke bestemt.«

»Men har du da ingen slægtninge her?«

»Nej, min far var med Abd el Kerim i krigen, han blev skudt, og min moder blev gift med en anden. Hun bor i Xauen nu.«

Abdeslam så ganske kvik ud, så jeg bestemte mig til at tage ham med, især da det ikke blev morsomt at køre det første stykke gennem bjerge og ørken til Tunis alene.

»Har du noget pas?« spurgte jeg ham.

Abdeslam nikkede og viste mig sit pas, det var i orden og gyldigt til de franske protektorater og kolonier, så der kunne i hvert tilfælde ikke være tale om at få ham med ind i Tripolitaniens, når jeg kom så langt.

Da klokken var ni, startede vi. Vi besluttede at køre over den fransk-spanske protektoratsgrænse til Fez og derfra videre til

den algierske grænse ved Oujda. Derfra ville turen egentlig først rigtigt begynde, idet det var hensigten at dreje mod syd, gennemkrydse Atlasbjergene og nå oasen Figuig i det nordlige Sahara.

Vor udrustning var den sparsomst mulige. Vi havde intet telt, det ville jeg vente med at købe til senere, og kun de mest nødvendige kogegrejer. Det første par dage ville der heller ikke blive megen brug for lejrager, da det egentlige Marokko, det vil sige det fede dalstrøg, der ligger mellem Atlasbjergene mod syd og Rifbjergene mod nord, er tæt besat af store og små byer.

Vi nåede allerede Atlanterhavet før middag. Vejret var dårligt, og havet var i uro, mægtige søer brølede ind mod det gule ørkensand, de hvide skumtoppe flagrede fra sø til sø, vinden var gået i nord, det var isnende koldt, og hele vandkaskader stod ind over vejen, der løb langs stranden.

Da klokken var to, passerede vi den spansk-franske grænse.

Her drejede vi vognen mod øst mod hovedstaden i det gamle Marokko, Fez.

Vejen gik gennem bjerge, og det meste af strækningen måtte vi køre gennem et tykt lag sne og hagl.

Først ved femtiden nåede vi Fez og stillede bilen på markedspladsen lidt uden for byen.

Det var netop denne dag det ugentlige marked, og pladsen var fyldt med mennesker. Det var klaret op, og man havde udsigt over Fez's forvitrede mure og tårne.

Den store markedsplads, hvor bod var ved siden af bod, lå badet i den nedgående sols stråler. Købmænd, der solgte burnus og andre beklædningsgenstande, sad her ved siden af marskandisere, der havde opkøbt hele bjerge af gamle benzindunke, rustne søm, ubrugelige sko, nøgler i alle mulige størrel-

ser, de mest mærkværdige klædningsstykker og gamle feze, der var så snavsede, at det var ubehageligt blot at røre ved dem.

Ikke langt derfra sad apotekeren mellem alle sine mærkværdige sager, han var omgivet af en gruppe kvinder, der forsigtigt tittede frem gennem revnen i det hvide tørklæde, de havde over hele hovedet.

En af dem vovede sig frem. »Ya Sidi,« sagde hun til apotekeren og bøjede sig ned for at kysse hans snavsede hånd. »Hjælp mig i min nød, min mands hjerte er blevet koldt over for mig, og det har helt vendt sig mod Kadisha. Hvad skal jeg gøre?«

Apotekeren pillede sig i næsen og stirrede derefter et øjeblik på hende med sine sløve øjne, så tog han en lille krukke og rakte hende. »Denne krukke her koster tyve francs, men dens indhold er uvurderligt,« sagde han langsomt. »Det er ulvefedt, hvis du gnider det ind i Kadishas hud, mens hun sover, så bliver din mands hjerte vendt bort fra hende.«

»Ak,« klagede kvinden, »hvordan kan jeg gnide hele hendes hud ind i ulvefedt, og hvordan kan min mands hjerte atter blive vendt mod mig, fordi det vendes fra Kadisha?«

Apotekeren rystede irriteret på hovedet. »Vær nu fornuftig, o kvinde,« vrissede han, »du behøver blot at gnide så meget, som der kan være på spidsen af en negl, ind i Kadishas hud, det er tilstrækkeligt.« Han gav sig til at rode mellem sine sager. »Og hvad det angår atter at vende din mands hjerte mod dig, da har jeg her et middel, der har stået sin prøve, så sandt Allah bevare mig, det er oven i købet billigt, kun 10 francs.«

Kvinden betalte de 10 francs, og apotekeren rakte hende en stump af et hyæneskind. »Tag det,« sagde han, »og bær det på din nøgne krop. Så kan hverken din egen eller nogen anden mand modstå dig. Det giver en forunderlig magt.«

De andre kvinder havde spændt fulgt forretningen. En af dem, der var gammel og grim, hviskede nogle ord i apotekeren øre. Han nikkede og smilede, så rakte han hende et glas. »Dette er ulvegalde af fineste sort, det skal nok gøre hende ufrugtbar.«

Men der var også mænd, der købte lægemidler hos apotekeren. Han havde harehaler, der kunne give søvn, dersom de blev anbragt under hovedpuden. Og han gjorde en rivende forretning med knuste ben af en ulv, de gav mod, dersom de blev spist. Hareblod i flasker var også en god artikel, gav man en hest det at drikke, blev den en vidunderlig løber.

Trods alle disse mærkelige ting, der gik som varmt brød, havde apotekeren, et åndssløvt udseende individ, også andre indbringende felter for sin virksomhed. Hans hovedforretninger var at sælge trylleformularer med koransprog, de skulle bæres i en læderkapsel om halsen og var ganske udmærkede mod alle mulige farer. Abdeslam betragtede alt dette med dyb undren og ærefrygt, religiøst betaget ligesom de mange andre analfabeter, der var forsamlet rundt om den snu bedrager.

Mens vi endnu havde vor opmærksomhed henvendt på apotekeren og alle hans mærkelige sager, hørte vi pludselig voldsomme trommehvirvler på den anden side af pladsen. Mængden gik bort fra apotekeren og bevægede sig over mod en stor gruppe mennesker, hvorfra trommehvirvlerne kom.

Midt inde i kredsen af de mange mennesker stod der en mand af et ejendommeligt udseende. Hans hår var vildtvoksende og bundet sammen i totter med sejlgarmsstumper. Hans dragt bestod af lutter sammenflickede pjalter, brunt skiftende med grønt, blåt og violet. Han kaldte sig Marabu og meget hellig mand og råbte til de forsamlede mennesker:

»O, I der tror. I ser i dag den hellige Abdurrahman, der har magt over ilden og det kogende vand.« De små drenge, der sad forrest i rækkerne, førte fingerspidserne mod læberne og panden i deltagelse, og en hjælper benyttede sig af situationen til at samle mønter ind.

Abdurrahman begyndte at gå rundt i kredsen med lange afmålte skridt, alt medens han uafbrudt mumlede besværgelser. Pludselig kom han i aktivitet. Han bad alle tilskuerne om at sætte sig i en rundkreds, således at der blev en stor åben plads i midten.

To hjælpere kom nu frem på denne åbne plads, de så uhyggelige ud. Den ene var en lille dværg med et stort, kuglerundt hoved og lange arme. Den anden var en tynd mand med langt gedebukkeskæg og fremstående øjne. Han havde stærkt underbid, og hans to fortænder lå som haretænder langt ned over underlæben.

Tilskuerne var en broget masse, mest kvinder med sølvhænder anbragt som amuletter foran på brystet. De beskytter mod onde ånder. Alle de små drenge sad stadig med store forventningsfulde øjne og stirrede på, hvad der foregik.

De to hjælpere slæbte en trefod midt ind i kredsen, mens Abdurrahman stadigt mumlede mod alle fire verdenshjørner. En kedel med koldt vand blev anbragt på trefoden. Så blev der tændt en flammende ild under kedlen. Det varede omtrent fem minutter, før vandet spilkogte, men så stod den hvide damp også som en sky ud af tuden.

Hjælperne gik højtideligt rundt om ilden i samme takt som deres herre og mester Abdurrahman, de bevægede uafbrudt læberne. Abdurrahman var ved at komme i ekstase, han sang med hul røst, stadig i hurtigere takt, hovedet bevægede han i samme rytme som sangen.

Alle drengene var blevet helt blege af spænding.

Da Abdurrahman var i fuldstændig ekstase, og skummet stod ham om munden, nærmede han sig kedlen med det kogende vand, løftede den op i den ene hånd, satte tuden for munden og drak den ud til sidste dråbe. Derefter smed han kedlen på jorden, og fem sekunder efter pustede han en vandstråle ud i hovedet på tilskuerne.

Jeg fik noget på hånden. Det var koldt som is.

Alle hylede af begejstring, Abdurrahman samlede penge ind og gentog seancen i det uendelige, lige så længe folk havde lyst til at se og penge at give.

Ikke langt fra Abdurrahman stod slangetæmmeren. Han havde en lille kurv med levende slanger ved sine fødder. De var øjensynligt dorske og sløve. Men når han fik sin fløjte frem og spillede for dem, rejste de hovederne og begyndte at svaje frem og tilbage, mens tungerne spillede.

Tæmmeren fløjtede stadig mere og mere indsmigrende, snart nærmede han sig slangerne, så gik han atter bort. På en gang lagde han fløjten bort og hvislede kun med læberne, slangerne fulgte ham uafbrudt med deres stive, stirrende blikke. Han tog dem op fra jorden, først den ene, den snoede sig rundt om hans nøgne arm og om hans hals, han gabte, og slangen gled ned i hans svælg, så kun haletippen stak op. Han trak den atter op, og så fulgte den anden, og den samme scene gentog sig. Et andet sted fortalte en mand eventyr. Han gik fra by til by og fra marked til marked, og overalt var der folk, der ville lytte til hans historier, der mest var fra »Tusind og en nat«. Og over alt dette virkelige barbari gik solen ned bag Fez's smuldrende ruiner.